

Razvoj Evropske unije kroz prizmu zajedničke spoljne i bezbednosne politike

Nikola Ilić¹, Radomir Stojković²

¹ Centar za dnevni boravak dece, omladine i odraslih ometenih u razvoju „Mara“ u Nišu

² Fakultet za inženjerski menadžment, Beograd, radomir.stojkovic@fim.rs

Apstrakt: Evropsko ekonomsko-političko partnerstvo zasniva se na postojanju Evropske ekonomske zajednice i Ugovora iz Rimu, čija je primena počela od 1958. godine. Početak razvoja EEZ, kasnije Evropske zajednice i danas Evropske unije zasnovan je na Zajednici za uglj i čelik i Euroatom. Termin Evropska zajednica vezuje se za rezoluciju Evropskog parlamenta iz 1975. godine. Naime, tom rezolucijom je odlučeno da se iz termina izbaci odrednica „ekonomska“, jer je bilo očigledno da se od zajednice očekivao veći stepen integracije u različitim oblastima, a ne samo u čisto ekonomskoj sferi. Kasnijim, Ugovorom iz Mاستrihta, ova zajednica je ojačana sa još dva stuba i tako je nastala tvorevina, koja je danas poznata pod nazivom Evropska unija. Drugi od tri stuba je zajednička spoljna i bezbednosna politika EU.

The Development of The European Union through the Prism of a Common Foreign and Security Policy

Abstract: The European Economic and Political Partnership is based on the European Economic Community and the Treaty of Rome, the implementation of which began in 1958. The beginning of the development of the EEC, later the European Union and today the European Union is based on the Coal and Steel Community and Euroatom. The term European Community refers to the European Parliament resolution of 1975. Namely, this resolution decided to remove the term "economic" from the term, because it is obvious that the community expected a higher degree of integration in different areas, and not only in the purely economic sphere. Later, the Maastricht Treaty, this community has been strengthened with two more pillars, and that is how the creation, which is now known as the European Union, was created. The second of three pillars is a common foreign and security policy.

Key words: *European Union, common foreign and security policy, contracts*

Uvod

Evropska unija, na osnovu Ugovora iz Mاستrihta počivala je na tri stuba. Prvi stub činila je Evropska zajednica i imao je nadnacionalni karakter. Drugi i treći stub činile su Zajednička spoljna i bezbednosna politika i Saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, a pravni odnosi njima definisani imaju međuvladin karakter.

Ustav, konkretnije Predlog Ustava Evropske unije predviđao je spajanje tri stuba EU, s tim što se u određenim delovima zajedničke spoljne i bezbednosne politike zadržava međuvladin karakter, a posebno u oblasti bezbednosne politike. Ovo obeležje i karakteristika Zajedničke spoljne i bezbednosne politike zadržano je u Lisabonskom ugovoru – ugovorom koji je na snazi.

Jedinstveno tržište, carinska unija, monetarna unija, ekonomska i druga zajednička politika EU činili su osnov prvog stuba EU koja je funkcionisala na osnovu Ugovora iz Mاستrihta. Zajedničke politike država članica EU u okviru Evropske zajednice imale su za cilj da omoguće:

- ekonomski razvoj;
- visok nivo zapošljavanja;

- socijalnu zaštitu;
- jednakost muškaraca i žena;
- konkurentnost;
- zaštitu životne sredine;
- podizanje nivoa i kvaliteta života;
- ekonomsku i socijalnu saradnju.

Zajednička spoljna i bezbednosna politika (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*), kao nekadašnji drugi stub EU, ima međuvladin karakter pregovaračkih procesa i donošenja odluka. Ona je uvedena Ugovorom o EU i ima za cilj da uskladi spoljnu i bezbednosnu politiku država članica, kako bi EU mogla jedinstveno da deluje na spoljnopolitičkom planu. U Ugovoru o EU navodi se pet glavnih ciljeva zajedničke spoljne i bezbednosne politike, a to su:

1. da čuva zajedničke vrednosti i osnovne interese Unije;
 2. da obezbedi sigurnost Unije;
 3. da sačuva mir i doprinese međunarodnoj bezbednosti;
 4. da promoviše međunarodnu saradnju i
 5. da razvija demokratiju i vladavinu prava, uključujući i ljudska prava.
- (http://eeas.europa.eu/cfsp/index_en.htm)

Evropska unija u okviru zajedničke spoljne i bezbednosne politike usvaja zajedničke strategije za odnose sa državama i međunarodnim organizacijama, rezolucije, deklaracije i druga dokumenta o spoljnopolitičkim i bezbednosnim pitanjima unutar Unije i na globalnom planu. Odluke se mogu doneti jedino konsenzusom, odnosno jednoglasno. Svaka država članica EU ima pravo veta u okviru ZSBP. Ono što je karakteristično za ovu politiku Unije jeste da dokumenta i odluke ne spadaju u komunitarno pravo, kao i to da Sud pravde nema nadležnost da odlučuje o njima.

Ugovor iz Amsterdama (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html>) je dokument koji je odigrao ključnu ulogu za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku. Naime, ovim ugovorom značajno je unapređeno institucionalno organizovanje ove politike uvođenjem funkcije Visokog predstavnika Unije za spoljnu politiku koji je ujedno i generalni sekretar Saveta. Visoki predstavnik učestvuje u kreiranju, pripremi i sprovođenju odluka Saveta, u ime Saveta može da pregovara sa drugim zemljama i međunarodnim organizacijama. Neusvojeni predlog Ustava EU predviđao je uvođenje ministra spoljnih poslova Unije koji bi objedinio funkciju visokog predstavnika za spoljnu politiku i komesara za spoljne odnose. Ministar je po ovom neusvojenom dokumentu trebalo da ima mandat da deluje samo u slučaju jednoglasnosti država članica. Ovaj predlog je imao za cilj da osnaži ulogu EU kao globalnog faktora.

Treći stub Evropske unije podrazumevao je saradnju u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Treći stub uveden je Ugovorom o Evropskoj uniji. Prema ovom, maastrichtskom ugovoru ova politika obuhvata sudsku saradnju između država članica EU u civilnim i krivičnim predmetima i carinsku i policijsku saradnju. Do momenta stupanja na snagu amsterdamskog ugovora¹ u sastav ovog stuba ulazile su i politika azila, imigracije i vizna politika. Međutim, Ugovorom iz Amsterdama ove politike su komunitarizovane i svrstane pod prvi stub EU. Osnovni ciljevi saradnje u okviru trećeg stuba EU bili su uspostavljanje bezbednosti na teritoriji EU i borba protiv ksenofobije, terorizma, trgovine ljudima, krivičnih dela protiv dece, trgovine drogama i oružjem, korupcije i prevare.

Najpre je predlogom Ustava Evropske unije, a kasnije i Lisabonskim ugovorom načinjen veliki korak ka još većoj „dubinskoj“ integraciji EU. Reformskim ugovorom izvršena je komunitarizacija trećeg stuba, čime obuhvaćeni pravni propisi dobijaju nadnacionalni karakter.

1. Zajednička spoljna i bezbednosna politika

Zajednička spoljna i bezbednosna politika ustanovljena je i uređena Glavom 5 Ugovora o Evropskoj uniji. Ona je zamenila Evropsku političku saradnju (*European Political Cooperation – OPC*). Koncept zajedničke spoljne i bezbednosne politike predviđa konačno oblikovanje zajedničke odbrambene politike Unije koja bi vremenom

¹ Amsterdamskim ugovorom, koji je na snagu stupio 1. maja 1999. godine, stvoreni su političko-institucionalni preduslovi s ciljem suočavanja EU sa izazovima koji se tiču globalizacija ekonomije, nezaposlenosti, borbe protiv terorizma, međunarodnog kriminala i trgovine drogama, zatim izazovima vezanim za životnu sredinu, kao i izazovima priključenja nekadašnjim socijalističkih država Evrope Uniji.

trebalo da preraste u zajednički odbrambeni sistem. Na taj način bi se zaokružila politička sfera evropskog integrisanja.

Ciljevi zajedničke spoljne i bezbednosne politike utvrđeni su članom 11 Ugovora o Evropskoj uniji (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>). Oni se ostvaruju posebnim pravnim instrumentima koje Savet usvaja konsenzusom. Stupanjem na snagu Ugovora iz Amsterdama Evropska unija na raspolaganju ima novi instrument, a to je zajednička strategija. Amsterdamskim ugovorom je predviđeno i odlučivanje kvalifikovanom većinom u određenim uslovima. Od momenta potpisivanja amsterdamskog ugovora zajednička spoljna i bezbednosna politika se razvija u praksi na svakom zasjedanju Evropskog saveta.

Mogućnost da se pod određenim uslovima uspostavi povećana saradnja na području zajedničke spoljne i bezbednosne politike, a sve u svrhu sprovođenja zajedničkog delovanja i formulisanja zajedničkih stavova predviđeno je Ugovorom iz Nice. Međutim, ova povećana saradnja ne može da se koristi za pitanja vojne ili odbrambene prirode.

2. Spoljna politika EU

Demokratija, vladavina prava, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, jednakost i solidarnost, ali i poštovanje Povelje Ujedinjenih nacija i međunarodnog prava principi su i načela na kojima Unija zasniva svoje postojanje, razvoj i proširenje. Kroz spoljnu politiku Unija nastoji da izgradi i razvije partnerske odnose sa trećim zemljama, međunarodnim regionalnim i globalnim organizacijama sa kojima ima kompatibilne ciljeve i načela funkcionisanja. Insistiranje na funkcionalnom multilateralizmu, posebno kroz saradnju sa UN, prioritet je spoljne politike.

Unija utvrđuje i sprovodi zajedničke politike i delovanja i nastoji da ostvari visok stepen saradnje u svim područjima međunarodnih odnosa radi:

- zaštite svojih vrednosti, temeljnih interesa, sigurnosti, nezavisnosti i celovitosti;
- učvršćivanja i podrške demokratiji, vladavini prava, ljudskim pravima i načelima međunarodnog prava;
- očuvanja mira, sprečavanja sukoba i jačanja međunarodne sigurnosti u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih nacija, načelima Helsinškog završnog akta i ciljevima Pariske povelje, uključujući i one koji se odnose na spoljne granice;
- podupiranja održivog privrednog i socijalnog razvoja, zatim razvoja zaštite životne sredine u zemljama u razvoju, prvenstveno radi iskorenjivanja siromaštva;
- podsticanja integracije svih zemalja u svetsku privredu, uključujući i postupna ukidanja ograničenja u međunarodnoj trgovini;
- pružanja pomoći razvoju međunarodnih mera za očuvanje i poboljšanje kvaliteta životne sredine i održivog upravljanja svetskim prirodnim bogatstvima, kako bi osigurala održivi razvoj;
- pružanja pomoći stanovništvu, zemljama i regijama pogođenima prirodnim nepogodama ili nesrećama izazvanima ljudskim delovanjem; i
- promišljanju međunarodnog sistema utemeljenog na snažnijoj multilateralnoj saradnji i dobrom globalnom upravljanju.¹

3. OD EVROPSKE POLITIČKE SARADNJE DO ZAJEDNIČKE SPOLJNE I BEZBEDNOSNE POLITIKE EVROPSKE UNIJE

Kao pokretački elementi procesa evropskih integracija preovladavaju mir i pomirenje u regionu, na celom kontinentu. U periodu nakon Drugog svetskog rata najrazvijenije i politički najuticajnije države Evrope, bez obzira na kojoj strani su u toku rata bile, nastojale su da ostatku sveta posluže kao primer kako se mirnim putem rešavaju problemi. Nagli rast ekonomske i trgovinske vrednosti, od saveza je tražio da igra ulogu posrednika i sile koja će imati stabilizacionu ulogu u svetu u ekonomskom kontekstu. Zbog toga je i nakon Rimskog ugovora iz 1957. godine, evropska integraciona težnja bila usredsređena isključivo na privredna dešavanja i ekonomske oblike, tj. na stvaranje zajedničkog tržišta, bez obzira na to što je ideja za saradnju u okviru međunarodne politike već postojala. Bilo je potrebno četrdesetogodišnje iskustvo postojanja integracionog procesa da bi se ideja o spoljnoj politici institucionalizovala i dobila mesto u obavezujućim ugovorima za članstvo u EU.

¹ Član 21, Poglavlje 1. Pete glave – Opšte odredbe o spoljnom delovanju Unije i posebne odredbe o Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici, Ugovor o Evropskoj uniji i Ugovor o funkcionisanju Evropske unije.

Sa propašću ideje o osnivanju Evropske odbrambene zajednice, Savezna Republika Nemačka i Italija pristupile su Zapadnoevropskoj uniji (*Western European Union – WEU* <http://www.weu.int>) 30. avgusta 1954. godine. Temelj Zapadnoevropske unije je Pakt o kolektivnoj odbrani i političkom savetovanju koji su 1948. godine osnovale Francuska, Velika Britanija, Belgija, Holandija i Luksemburg. Važno je napomenuti da predmet ovog ugovora pored sfere politike i odbrane obuhvata i ekonomsku, društvenu i kulturnu saradnju. I pored formalizacije saradnje u vidu Zapadnoevropske unije, primarni osnov sigurnosti na ovoj teritoriji bio je Severnoatlanski savez (*NATO*).

Ideja o formiranju zajedničke spoljne i bezbednosne politike ima svoje korene i u Fuševom planu. Ovaj plan razvio je pomenuti francuski diplomata, a obuhvatao je saradnju u oblasti spoljne politike, odbrane i nauke. Fušev plan nije formalizovan jer ga manje države članice Evropske ekonomske zajednice nisu podržale, ali je kasnije poslužio kao dobra osnova za razradu članova u mastrihtskom ugovoru u delu vezanom za zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku.

Evropska politička saradnja nastala je na osnovu izveštaja belgijskog ministra inostranih poslova, Davinjonovog izveštaja o prioritetima političke saradnje u okviru evropskog integracionog procesa. Značaj Davinjonovog izveštaja ogleda se u direktnom podsticanju spoljnopolitičke saradnje država članica Zajednice. Prvi sastanak Evropske političke saradnje na ministarskom nivou održan je novembra 1970. godine u Minhenu, kada su države članice razmatrale bliskoistočnu krizu i projekat KEBS-a (Konferencija o evropskoj bezbednosnoj saradnji). Naredni susreti u okviru Evropske političke saradnje širili su krug tekućih problema međunarodne politike i rezultirali su razmenom relevantnih spoljnopolitičkih stavova država članica, odnosno evropskom političkom saradnjom među vladama država.

Društvene promene¹ s kraja 80-tih i početkom 90-tih godina prošloga veka dovele su do značajnih geopolitičkih promena, ali i do toga da EZ preduzme značajnije korake na polju političke saradnje. Za vreme Međuvladine konferencije 1991. godine reforma Evropske političke saradnje težila je daljem jačanju uloge EU na globalnom planu. Zato je kompletna zajednička spoljna i bezbednosna politika osmišljena kao kvalitativan pomak napred u području saradnje u spoljnoj politici.

U formuliranju zajedničke spoljne i bezbednosne politike države članice su pokušale da odgovore na dve najveće kritike funkcionisanja Evropske političke saradnje, i to (Smiht M. 2004. str. 115.):

- Evropska politička saradnja je uglavnom reagovala naknadno na događaje, ne učestvujući u njihovom nastanku i oblikovanju.
- očigledan nedostatak delotvornih mehanizama evropske politike da se primeni koordinisana akcija nakon opštih političkih izjava i smernica.

Aspekti ZSBP koji su od posebnog značaja za Evropsku uniju su:

- razvijanje aktivne politike u cilju ispunjenja interesa EU, jedinstvenost i konzistentnost u spoljnom delovanju, uključivanje o pitanja sigurnosti unutar Unije;
- donošenje odluka Unije koje su obavezujuće za države članice, jedinstvenost prezentacije politike Unije spoljnom okruženju i vidljivost Evropske unije kao subjekta na međunarodnoj sceni i
- efikasnost u procesu donošenja odluka.

4. Finansiranje zajedničke spoljne i bezbednosne politike Evropske unije

Francuski predsednik Miteran (*Mitterand*) i nemački kancelar Kol (*Kohl*) su 1990. godine izneli predlog o održavanju međuvladine konferencije za formiranje političke unije u okviru tada Evropske zajednice. Neformalni dogovor najavio je formiranje političkog saveza konkretnije unije. Miteranova i Kolova ideja je bila i formiranje zajedničke i bezbednosne politike u okviru evropske integracije čime bi se ojačala politička pozicija Evrope nakon Hladnog rata. Potpisivanjem mastrihtskog ugovora ova politika je institucionalizovana, a cilj je bio približavanje stavova zemalja članica, sad već Evropske Unije, u sferi spoljne, bezbednosne i odbrambene politike.

¹ Ovde se pre svega misli na raspad Sovjetskog saveza i Varšavskog pakta, zatim na raspad ostalih socijalističkih država Centralne i Istočne Evrope, građanski rad na teritoriji SFR Jugoslavije, ali i na ujedinjenje Nemačke.

Na osnovu ovoga slobodno se može reći da je formiranje Evropske unije ideja političkog karaktera, a ne samo ekonomskog kako je većina građanstva vidi. Ugovorom iz Maastrichta predviđeni su politički ciljevi koje treba ostvariti, pre svega preko zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Pored ostvarenja predviđenih ciljeva ova politika ima funkciju afirmisanja Evropske unije na međunarodnoj sceni.

Ostvarenje ugovornih ciljeva¹ nije moguće ispuniti bez izdvajanje značajnih finansijskih sredstava. Finansiranje zajedničke spoljne i bezbednosne politike utvrđeno je ugovornim odredbama koje su se menjale u skladu sa praksom. Pravne osnove vezane za ovu oblast mogu se naći u članu J. 11 Ugovora iz Maastrichta, koji je razlikovao tzv. administrativne i operativne troškove. Predviđeno je da administrativni troškovi institucija, koji nastaju na osnovu odluka koje se odnose na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, padaju na teret budžeta Evropskih zajednica. Što se tiče operativnih troškova, razlikovale su se dve mogućnosti, odnosno Savet ministara mogao je jednoglasno da donese odluku da ovi troškovi:

- padaju na teret budžeta Evropskih zajednica, ili
- na teret budžeta država članica, prema određenom ključu podele koji je trebalo da se odredi.

Ukoliko se analiziraju ove odredbe dolazi se do nekoliko kritičnih primedbi. Najpre, odredbe ugovora ne utvrđuju budžetsku proceduru, već ostavljaju Savetu brigu da ustanovi način finansiranja zajedničke spoljne i bezbednosne politike, tj. operativnih troškova. Zatim, odredbe člana J.11 ne preciziraju modalitete koje treba primeniti pri finansiranju koje ide na teret država članica. Naredna kritika odnosi se na to što ugovor ne daje precizan odgovor na to šta su administrativni i operativni troškovi. Pored ovih, kritika članu J. 11 je upućena i zbog toga što ne odbacuje mogućnost mešovitog rešenja, što podrazumeva finansiranje i iz nacionalnog i iz komunitarnog budžeta. Realno postojanje mešovitog finansiranja potvrđeno je iz praktičnog iskustva na finansiranju Misije u Mostaru 1994. godine. Naime, ova misija koštala je 32 miliona ekihja. Od ukupne sume 17 miliona je palo na teret budžeta država članica. Zbog određenih nedostataka, u smislu kašnjenja finansiranja država članica, dogovoreno je da za budući period od dve godine sredstva budu obezbeđena iz komunitarnog budžeta. Kako su se operativni troškovi sve više pripisivali zajedničkom budžetu Evropskih zajednica, bila je potrebna institucionalna promena pravila finansiranja.

Ovaj problem je rešen potpisivanjem Amsterdamskog ugovora između Parlamenta, Saveta i Komisije i njime je predviđeno da operativni troškovi budu finansirani iz budžeta Evropskih zajednica, osim ako Savet ne utvrdi drugačije. Ugovor iz Amsterdama preuzeo je odredbe ovog ugovora i uneo ih u član 28 Ugovora o EU. Na osnovu člana 28 Ugovora o Evropskoj uniji operativni troškovi biće pokriveni iz budžeta Evropskih zajednica, osim ako Savet drugačije ne odluči. Troškovi koji se odnose na aktivnosti koje su vezane za vojsku i odbranu pokrivaju se iz nacionalnih budžeta (Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, 2010.).

Brojni kritičari su stava da je evropska spoljna politika „skretanje sa pravog puta“, da ona više potkopava, nego što jača evropsko nastojanje da igra značajnu ulogu kao globalna vojna sila. S druge strane, proevropski nastrojani teoretičari naglašavaju da je koncept evropske spoljne i bezbednosne politike, politički projekat bez presedana i da predstavlja vojnu revoluciju kojoj je Evropska unija utrla put ka autonomiji u sektoru bezbednosti (Grevi G., Helly D. & Koehane D. 2009, str. 159).

5. Društveno-bezbednosni izazovi i ciljevi Unije

Iako opasnost od izbijanja velikih ratova na tlu Evropske unije realno ne postoji i nije verovatna na ovom nivou organizacije Unije, to ne znači da se EU ne suočava sa određenim pretnjama i oblicima narušavanja bezbednosti. Rizik rata na tlu Evropsku unije je u velikoj meri sveden na minimum, ali su zato opasnosti koje prete da poremete bezbednost, u generalnom smislu, postale sve nepredvidljivije i raznovrsnije. Tako se kao savremeni oblici pretnji po EU mogu prepoznati (prilagođeno prema: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsuplaod/78367.pdf>):

- terorizam;
- proliferacija oružja za masovno uništenje;
- regionalni sukobi;
- neuspele države i
- organizovani kriminal.

¹ Ugovor iz Maastrichta i na Lisabonski ugovor koji je reformisao koncept spoljne i bezbednosne politike.

Svi navedeni faktori su međusobno povezani i uslovljeni. 'Neuspela država' je termin koji se koristi za države koje su svoju samostalnost stekle u periodu nakon završetka Hladnog rata i raspada velikih socijalističkih država. U teoriji javne uprave početkom 80-tih godina prošloga veka javlja se novi koncept pod nazivom Novi javni menadžment. Deregulacija, profesionalizacija, racionalizacija, efikasnost i delotvornost, javnost, odgovornost, nova etika činovništva, konkurencija i tržišna načela, ali i reafirmacija uloge znanja, učešće, zadovoljenje potreba građana, razvoj i primena novih informacionih tehnologija, tehnološke inovacije, decentralizacija i novo javno budžetiranje na osnovu postignutih rezultata osnovni su ciljevi ovog koncepta (detaljnije o teoriji novog javnog menadžmenta u: Ristić Ž. & Vukša S., 2010). Nepostojanje većine ili skoro svih ovih elemenata karakteriše neuspele države. Korupcija, zloupotreba vlasti, slabe institucije i nedostatak odgovornosti karakterišu neuspele države. Sve to još dublje vodi u sistemsku krizu i urušavanje države kao institucije. Somalija, Liberija, Avganistan, samoproklamovana (tzv.) država Kosovo primeri su neuspeh država. Međutim, neuspeha u državnom vođstvu ima svuda u svetu. Razlika je u tome što je u savremenim i organizovanim državama narušen samo jedan element ili maksimalno dva elementa koncepta novog javnog menadžmenta. U takvim situacijama stvara se plodno podneblje za razvoj organizovanog kriminala čije aktivnosti sve više dobijaju transnacionalni karakter.

Sve prethodno nabrojano može uticati na normalno funkcionisanje država, poništava vladavinu prava, samim tim i ceo društveni poredak. Najgori scenario je dominacija organizovanog kriminala državom. Iako terorizam proizvodi najveće nasilje i ima najdestruktivnije posledice, organizovani kriminal je sistemski problem koji ugrožava temelje i ideju savremene države.

U zaštiti svoje, ali i globalne bezbednosti, Evropska unija je postavila tri strateška cilja, i to: konstantno bavljenje pretnjama; izgradnja bezbednosti u EU susedstvu i međunarodni poredak zasnovan na delotvornom multilateralizmu (A secure Europe in a better world, European security strategy, Brussels, 2003. dostupno na: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>).

Iako poslednji, a ništa manje značajan od prethodna dva, međunarodni multilateralni poredak ima strateški veoma važnu ulogu u kreiranju bezbednosne sfere. Najvažnije institucije međunarodnog sistema, kao što su Svetska trgovinska organizacija i međunarodne finansijske i monetarne institucije, uvećale su svoje članstvo. Kina kao najmnogoljudnija država i privreda sa konstantnim privrednim rastom u poslednjih 10-tak godina i Rusija kao najveća država sveta postale su članice STO i nameću kooperativnost među akterima globalne društveno-političke scene. Pored globalnih institucija, ne treba zanemariti ni ostale regionalne organizacije i institucije. Ovde pre svega treba pomenuti Afričku uniju, ASEAN i MERCOSUR.

Kvalitet kompletnog međunarodnog društva zavisi i od kvaliteta samih nacionalnih vlada. Kao najadekvatniji model državnog uređenja prepoznata je demokratija. Koncept dobrog upravljanja, na kome se zasniva demokratija, uz podršku društvenim i političkim reformama, trgovinske i generalno ekonomske saradnje, borbe protiv korupcije, uspostavljanje vladavine prava najbolji je način za jačanje međunarodnog multilateralnog poretka.

Zaključak

Zajednička spoljna i bezbednosna politika je vrhunac društveno-političke saradnje u okviru evropskog integracionog procesa. Okončanjem Hladnog rata, ali i raspadom socijalističkih država stvoreni su novi uslovi, ne samo u Evropi, već i na čitavoj Planeti. Ekonomska moć Evropske zajednice rezultirala je i institucionalizacijom u oblasti spoljno-političke sfere. Konceptu zajedničke spoljne i bezbednosne politike prethodili su različiti pokušaji institucionalizacije iste, u vidu višedimenzionalnih planova, izveštaja i inicijativa. Danas se kroz praksu ove EU politike ostvaruje najveći stepen multilateralizma na evropskom kontinentu.

Literatura

1. Grevi G., Helly D. & Koehane D. (ed) *European security and defence policy, The first ten years (1999-2009)*, The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2009, str. 159.
2. Smith M., *Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
3. Ristić Ž. & Vukša S., *Finansijske institucije, budžet i trezor*, Etnostil, Beograd, 2010.
4. <http://eeas.europa.eu>
5. <http://eur-lex.europa.eu>
6. <http://www.weu.int>

7. *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union*, Official Journal of the European Union, Vol. 53, 2010.
8. <http://www.consilium.europa.eu>
9. *A secure Europe in a better world, European security strategy*, Brussels, 2003. dostupno na: <http://www.consilium.europa.eu>